

Муниципальное бюджетное образовательное учреждение
Суг-Аксынская средняя общеобразовательная школа
с.Суг-Аксы Суг-Хольского кожууна Республики Тыва

668150 Республика Тыва Суг-Хольский кожуун
с.Суг-Аксы, ул. Чогаалчылар 20
раб.тел. 8-394-45-21-272

Рассмотрено:

Педагог-организатор по ФГОС

Сандар Ондар А.Л.
« » 2023г.

Согласовано:

ЗД по УВР

Сандар Ондар Д.С.

Утверждаю:

Директор школы

Сарыглар Т.В.
« » 2023г.

Модифицированная образовательная программа
внеурочной деятельности
« Улусчу ужурлар »
3 класс

Срок реализации: 1 год

Возраст детей: 8-11 лет

Рабочая программа составлена
на основе авторской программы

Г.Д.Сундуй «Улусчу ужурлар»

Учитель: Ондар Ч.Ч.

с.Суг-Аксы

УЛУСЧУ УЖУРЛАР

ТАЙЫЛБЫР БИЖИК

3-ку класска «Улусчу ужурлар» деп класстан дашкаар курсту өөрөдириниң ук программазын дараазында ундезин документиленге даянып кылган:

1. 2009 чылдың июнь 10-да унген Федералдыг курунениң оорөдилге стандарттары дужаал №373, чаа оскерилгелер база эдилгелернин дужаалы 31.12.2015г № 1576 (ред. От 06.10.2009г № 373).
2. Тыва Республиканын эртем болгаш оорөдилге яамызынын бадылааны регионалдыг базистиг оорөдилге планы № 953/д-1, 13.10.2011 ч
3. 1-4 класстарга шенелделиг өөрөдилге – номчулга ному «Улусчу ужурлар» Автору Г.Д. Сундуй. Кызыл 2004.

Улусчу педагогика амгы национал школаның өөрөдилге-кижизидилгелиг ажыл-чорудулгазының кол үндезинин тургузуп, ниити өөрөдилге системаларында чаа угланышкын, тускай быжыг турушту ээлеп турар. Чоннуң чаагай чаңчылдары, сагылга ёзулалдары, ужурлары улусчу педагогиканың кол өзээн тургуспушаан, өзүп орар салгалдың кижизидилгезиниң депшилгелиг аргаларын байлакшыдып турар.

Улусчу педагогиканың идеялары, байлак дуржулгазы болгаш аргалары өг-бүле кижизидилгезинде, ада-иелер ортузунда тарап нептерээн. Улусчу педагогика дээрэн ог-беленин торел-болук улустун болгаш чоннун уруглар кижизидилгезинин дуржулгазы, а этнопедагогика ону шинчилээр эртем. Оон кол сорулгазы-улусчу педагогиканын ужур-утказын, аргаларын шинчилээри, оон депшилгелиг аргаларын оорөдилге-кижизидилге ажылынга таарыштыр ажыглаары.

Проблемазы: ог-бүле, торел-доргул харылзаалары, ундезин ажыл-агый, торээн чер-чурт дугайында айтырыглар, этикет, бойдус ужурлары, кижинин тура-соруу, сагыш-сеткили, оске чоннарнын культуразы. Бойдуска тыва кижинин хамаарылгазы, тыва кижинин унуш озумелге хамаарылгазы, дириг амытаннарга, куштарга хамаарылгазы, чоннун эскериглерин шын сагып, хайгааралга алынга кижизидер.

Сорулгазы:

-ада-огбелеривистин, чоннун депшилгелиг дуржулгазын уругларга шингээтирери.

-амгы болгаш келир уенин салгалынын будуштуг мозузун хевирлээри.

-уругларны ужур сагыыр толептиг кижилер кылдыр кижизидери.

-уругларнын чогаадыкчы шинээн сайзырадыры

-уругларнын аналитиктиг болгаш кара угааан-биле бодаар шынарларын сайзырадыры.

Курстун ажылчын программазын Г.Д. Сундуйнун «Улусчу ужурлар» 3-4 класстарга ооредилге номунга таарыштыр 1 чылда тургускан.
Неделяда 1 шак, Чылда 34 шак

Программаның тургузуу:

- а) Бойдус чаялгазы;
- б) Тыва кижинин унуш-озумелге хамаарылгазы;
- в) Чуглуг куштар;
- г) Танды кежи;
- д) Чыл, ай, хонук саналгазы;
- е) Ак-кок хемнин кижилери
- ж) Бойдус магадылалы

Өөреникчилерниң шингээтип алыр билиглеринге, мергежилдеринге болгаш чаңчылдарынга кол негелделер.

3-ку классты доозуп турар өөреникчилерниң билип алыр ужурлуг чүүлдери:

- Бойдуска тыва кижинин хамаарылгазын, чер ужурларын, аржаан ужурларын билири.
- Тыва кижинин унуш-озумелге хамаарылгазы: ыяш ужурларын, Ыдык ыяштарга чалбарыгларны, Тыванын чем унуштерин билири.
- Дириг амытаннарга, куштарга хамаарылгазын билири.
- Чыл, ай, хонук саналгазын билири.
- Сугнун кижиге ажык-дузазын, камнаарын билири.
- Чоннун эскериглерин шын сагып, хайгааралга алырн билири.

3 класска «Улусчу ужурлар» деп эртемниң материал-техниктиг хандырылгазы

Ук эртемни өөрөдип турда, албан турар ужурлуг чуулдер:

1. Чогаалдарның сөзүглелдериниң экземплярлары четче санныг турар ужурлуг.
2. Эге школаның библиотеказының фондузунга албан турар ужурлуг документилер

болгаш номнар:

- «Улусчу ужурлар» деп эртемге хамаарышкан нормативтиг документилер;
- авторлуг программалар;
- Тыва Республиканын өөрөдилге болгаш эртем яамызының сумелээн өөрөдилге номнары болгаш оларның даңзызы;
- өөреникчилер-биле ажылдап тургаш, ажыглаар янзы-буру карточкалар;
- дузалал литература (справочниктер, словарьлар, энциклопедиялар дээш оон-даа өске).

Амгы уениң негелдези-биле турар ужурлуг чуулдер:

- өөрөдилге-техниктиг херекселдер;
- мультимедийлиг компьютер; проектор

Улусчу ужурлар. 3класс (34 шак) неделяда 1 шак

№	Шагы	Тема	Сорулгалы	УУД өөрөдигенин тускайлаң кылдыныглары болгаш баш бурунгаар планнаан түннелдери (предметтиг, метапредметтиг (оске эртемнер-биле холбаазы),бот-хууда билиглери)	Эрттирер хүнү	
					план	факт
Кижиг болгаш бойдус чаялгалы.						
1	1	Бойдуска тыва кижиниң онзагай хамаарылгалы. «Итпиктин ыры» сөзү Ч.Кара-Күскенини, аялгалы С.Базыр-оолдуу.	Тыва кижиг бойдус-биле тудуш, ол кижини тынгарар, чемгерер ,хепкерер деп чувени билиндирери. Ырны чүгле дыңнаар эвес, а ону медегер, чүнүң дугайында бижээнин өөреникчилерге чедирер	Бойдуска хамаарышкан ужурларны улустун аас чогаалындан билип алыры. Ырны аяңныг, бедик көдурлүүшкүннүг ырлаары.		
2	1	Чер ужурлары. Чуваш улустун тоолу «Алдын доозун»	Черге тыва кижиг кончуг камныг, ону кайы-хамаанчок кергетпес чораан деп ооредир.	Черге хамаарышкан улусчу ужурларны билип алыры. Номчаан тоолунун утказын ханы билип, медегердиг номчуп билири.		
3	1	Аржаан ужурлары.	Аржаан тыва кижиге ыдыктыг, сүр-күчүлүг, кижиг секперер, аарыын эмнедип алыр чүүл дээрзин билиндирер.	Аржаанга кандыг ужурлар сагырын билири. Бодунун бодалын чугаалап, амыдырал-биле холбаары.		
4	1	Тоожудан үзүндү «Танды –Уула»	Танды-Уула Тывада онзагай черлернин бирээзи деп билиндирер.	Номчаан чүүлүнүн утказын ханы билип, медегердиг номчуп билири.		
5	1	К.Дасык «Төрээн суурум онзагай черлери» А.Конгар «Кызыл-Мажалык», «Ак-Довурак»	Бодунун төрээн черинге ынак кылдыр кижизидер.	Номчаан чүүлүнүн утказын ханы билип, медегердиг номчуп билири. Бодунун төрээн черин чугаалап, эштериниң чугаазын дыннап амыдырал-биле холбаары. Шүлүктү аяңныг номчууру		

6	1	Ыры «Хөндергейим» Сөзу:М Дугаржап, аялгазы:А Лаптан	Ырының сөзүн өөредир.Ырыны ырладыр.Торээн черинге ынак болурун кижизидер.	Ырыны аянның. көдүрлүүшкүннүг ырлап билири.		
7	1	Тываның каас- чаражы. С.Бүрбээ «Бедик даглыг мээн чуртум»	Тываның географтыг талаларын,кандыг онзагай черлерин барын билип алыр.	Шүлүктү аянның номчуп, ооң утказын дамчыдып билири. Номчаан чуулунуң утказын ханы билип, медерелдиг номчуп билири.		
8	1	Бойдус халаптары.	Бойдуста кандыг халаптар барын,оон канчаар чайлаарын өөредир	Бойдус халавының болу бээр ужуру болгаш уржуу чул дээрзин ханы билири.		
Тыва кижиниң үнүш-өзүмелге хамаарылгазы.						
9	1	Онза ырлыг ураанхайлар (тоолчургу чугаа)	Хөөмей,сыгыт,каргы раа элдеп кайгамчыг чоннуң ырызы деп билиндирер	Номчаан чүүлүнүң утказын ханы билип, медерелдиг номчуп билири.Тоолчургу чугааны эдерти чугаалап билири.		
10	1	Ыяш ужурла- ры. Ыдык ыяш- тар. Тел ыяшка чалбарыг.Бай ыяшка чалба- рыг.Хам дытка чалбарыг.	Ыяш-дириг өзүмел,Ыдык ыяш деп чул дээрзин билиндирер.Ыдык ыяштарның хевирлерин болгаш ужурларын билип алырынга өөөредир.	Ыдык ыяштарның хевирлерин болгаш ужурларын билири. Ыдык ыяштарга чалбарыгны аянның номчуп ,чугаалап билири.		
11- 12	2	Тараа. (тоолчургу чугаа) Салгын кыйгырары. Тываның чем үнүштери.	Тарааның тывага тыптып келгениниң дугайында тоолчургу чугааны номчууру.Тыва Республиканың девискээринде чеже хире чем үнүштер өзүп турарын өөөредир	Номчаан чүүлүнүң утказын ханы билип, медерелдиг номчуп билири.Тоолчургу чугааны эдерти чугаалап билири. Эм унуштерниң шынарларын шингээди алыры.		
13	1	“Чыжырганам чараш” СозуЧ.Кара- Куске,аялгазы: Д Шактар	Чыжырганада кандыг шынарлар барын өөредир.Ырыны ырладыр.	Утказын билип алыры.Ырыны аянның көдүрлүүшкүннүг ырлап билири.		
Чүглүг куштар						
14	1	Куштар дугайында. Ыры «Айлан- кужум»	Чериниң аайы-биле куштар аңгы бөлуктерге чарлып турарын өөредир.Куштарның	Номчаан чүүлүнүң утказын ханы билип, медерелдиг номчуп билири.Куштарны камгалаарын билири. Ырыны аянның,		

			медээлерин билип алыр.	көдүрлүүшкүннүг ырлап билири.		
15	1	Куштар – медээчилер. Ыры “Бора-Хөкпеш”Созу: Э Кечил-оол, аялгазы:С.Бюр бээ	Куштарның медээлерин билип алыр.Ырыны ырладыр	Номчаан чүүлүнүң утказын ханы билип, меделдиг номчуп билири.Куштарны камгалаарын билири. Ырыны аянның көдурлушкуннуг ырлап билири		
16	1	Ыдык сурлуг куштар.Камгал алдыг куштар.	Кандыг куштарны ыдык сурлуг дээрзин база Кызыл дептер деп чул деп чувени билиндирер.	Номчаан чүүлүнүң утказын ханы билип, меделдиг номчуп билири.Камгалалдыг куштарны танып аттарын шээжилээ-биле билири.		
17-18	2	Дуруяалар-эжеш куш-тар. Ыры “Эглип келир куштарым” Куу куш (тоолчургу чугаа)	Дуруяалар чуге эжеш куштар дээрзин номчуп билиндирер. Ырыны ырладып өөредир.	Сөзүглелге хамаарышкан амыдыралдан болуушкуннарны аңгылап, чижек кылдыр бээри.Ырыны ырлап билири.Утказын билип алыр.		
Танды кежи						
19	1	Тываның ан-мени. Ыры «Койгунак»	Тывада кандыг аңнар барын база оларның кижилерге ажык-дузазы. Ырыны ырлап өөредир.	Номчаан чүүлүнүң утказын ханы билип, меделдиг номчуп билири. Ырыны ырлап билири.Утказын билип алыры.		
20	1	Анчы кижиниң сагыыр ужурлары. Ыры «Диинчигеш»	Аңчы кижиниң сагыыр ужурларын билиндирер. Ырыны ырлап ооредир	Номчаан чүүлүнүң утказын ханы билип, меделдиг номчуп билири. Ырыны ырлап билири.Утказын билип алыр.		
21	1	Анчынын чалбарыы.Таңды Эзинин чагыы.	Чалбарыгны аянның номчуп билирин чедип алыр.Тоолчургу чугааны номчуп утказын билип алыр.	Номчаан чүүлүнүң утказын ханы билип, меделдиг номчуп билири.Утказын эдерти чугаалаары.		
22	1	Джуна Давиташвили «Жил охотник»	Шүлүктү аянның номчуп билирин чедип алыр.	Шүлүктү аянның,бедик көдүрлүүшкүннүг номчууру.		
Чыл, ай ,хонук саналгазы.						
23	1	Чыл календары.	Тыва чоннуң чыл календарын таныштырар.	Бодунуң өг-бүлезиниң кежигүннериниң төрүттүнген		

				чылдарының аттарын тодарадып билири.		
24	1	Ай санаашкыны.	Ай санаашкыны дорт болуктен тургустунган деп чувени билиндирер.	Шагаа деп состуң утказын билири.		
25	1	Хүн дугайында.	Хүн-бойдустуң чаялгазы.Хүнге тыва улустуң хамаарылгазы ыдыктыг деп чүүлду билиндирер.	Номчаан чүүлүнүң утказын ханы билип, медреседиг номчуп билири.Утказын эдерти чугаалаары.		
26	1	Хүн дуртунун санаашкыны.	Тыва улустун хун дуртун санаары бир ангы.Хун дуртун алды бөлүккө хуваарын өөредир.	Хүн дуртунуң бөлүктөрүн билири.Хүн дуртунуң бөлүктөрүңгө дүүштүр амгы үени илередип билири.		
Ак-көк хемнин кижилери.						
27	1	Суг-амыдыралдың судалы.	Сугнуң ажык-дузазы.Сугну тывалар шаандан тура унелеп,ыдыкшыдып келгенин билиндирер.	Номчаан чүүлүнүң утказын ханы билип, медреседиг номчуп билири. Бодунун торээн черинде кара сугларны камнап,камгалап билири.		
28	1	Ыры «Арыкчыгаш» Сөзу: Э.Кечил-оол,аялгазы:С. Базыр-оол	Ырыны ырлап өөредир	Ырыны ырлап билири.Утказын билип алыр		
29	1	Тоолчургу чугаалар “Сут-Хөл”, “Тере-Хөл”	Тоолчургу чугааларны шын медреседиг номчулгазын чедип алыр.	Тоолчургу чугааларда аянынг номчуп,утказын дамчыдып билири.		
30	1	Тоолчургу чугаа “Бии-Хем”	Бии-Хемни Чуге канчап ынчаар адай бергени.Тоолчургу чугааны шын медреседиг номчулгазын чедип алыр	Тоолчургу чугааны аянынг номчуп,утказын дамчыдып билири		
31	1	Чаашкын чагдырары. (Кыйгы)	Тывалар чаашкын чагдырарда кандыг кыйгы салырын билип алыр.	Кыйгыны аянынг, тода ,ыыткыр номчуп билири. Утказын билип алыры.		
Бойдус магадылалы.						
32	1	Чоннун эскериглери.	Чоннун кандыг эскериглери барын билиндирер.	Номчаан чуулунун утказын ханы билип, медреседиг номчуп билири.Чоннун эскериглерин амыдыралга ажыглап өөренири.		
33	1	Бойдус	Бойдусту	Номчаан чүүлүнүң		

		камгалалы.	камгалаары-кижи бүрүзүнүң хамааты хүлээлгези деп чүүлдү ооредир.	утказын ханы билип, медерелдиг номчуп билири.Бойдусту камгалаарын амыдыралга ажыглап билири.		
34	1	Ыры “Дуруяа” Сөзү Ш.Суван,аялгаз ы В.Тока Туңнел кичээл	Ырынын сөзүн өөредир. Ырыны ырлап өөөредир	Ырыны ырлап билири.Утказын билип алыр.		

АЖЫГЛААН ЛИТЕРАТУРА

1. Тыва Республиканың ниити өөөредилгезиниң куруне стандартының национал-девискээр кезээ. Национально-региональный компонент государственного стандарта общего образования Республики Тыва. - Кызыл: Тув. кн. изд-во, 2006. - С. 38-43.

2. Федеральный государственный образовательный стандарт начального общего образования / М-во образования и науки Рос. Федерации. - М.: Просвещение, 2010. - 31 с. - (Стандарты второго поколения).

3. Учебник Улусчу ужурлар 3-4 классы Сундуй Г.Д.

